

”לִבְנֵינָהּ שֶׁל הַלֵּבָה”

סיכום הלכות שבת שנאמרו בשבת בישיבה מפי מו"ר רה"י
מלאכת בורר (ב) – ברירה בכלים ובשני מיני אוכלים

(=האוכל), ביד, ולאוכלם לאלתר. מכאן ששייכת ברירה בשני מיני אוכלים³. המשנה ברורה⁴ פוסק שגם בשני מיני כלים יש דין בורר כמו בשני מיני אוכלים. לכן אם יש לפנינו ערימת סכו"ם מעורבת ואנו רוצים להניח רק מזלגות על השולחן יהיה מותר לקחת את המזלגות (=אוכל מתוך פסולת) מתוך התערובת רק לצורך הסעודה הסמוכה ממש (=לאלתר) ולא לצורך סעודה רחוקה (=לאחר זמן).

יש לברר מה הדין במקרה ששני המינים שווים בעיני? למשל האם מותר בתום הסעודה להפריד את הסכו"ם המעורב כדי לעשות ערימות נפרדות של מזלגות, כפות וסכינים? והרי כל המינים שווים בעיני לעניין הסידור ואף מבחינה סובייקטיבית אין כאן פסולת ואוכל.

נראה שבכל זאת יש לאסור משום: א) לדעת הרמב"ם⁵ מלאכת בורר היא עצם ההפרדה בין שני מינים (אף שאין כאן אוכל ופסולת) וכיוון שמפריד שני המינים זה מזה עובר על מלאכת בורר⁶. ב) לדעת התוספות כיוון שרוצה שכל מין יעמוד בפני עצמו ולא יהיה מעורב עם השני, ממילא על ידי ההפרדה כל מין נתקן בהיותו בפני עצמו ובכך עובר על

בפעם הקודמת עסקנו ביסודות מלאכת בורר והגדרנו שכדי שפעולת הפרדת אוכל מפסולת לא תוגדר כ'מלאכת ברירה' האסורה מדאורייתא אלא כ'מלאכת אכילה' המותרת לגמרי צריכים להתקיים שלושה תנאים: א) הוצאת האוכל מתוך הפסולת (ב) ביד ולא בכלי ג) לאלתר.

עד עתה עסקנו בהפרדת פסולת מאוכל, יש לדון כיצד נתייחס לשני מיני אוכלים המעורבים? למשל אם יש בצלחת שקדים ואגוזים המעורבים, ואדם רוצה לאכול רק את השקדים, האם מותר לו להוציא מהתערובת את האגוזים או האם מותר לעשות את ההפרדה ולהוציא את השקדים אך לאכול מהם רק בעוד כמה שעות (=לא לאלתר)? אם נגדיר שגם בזה שייכים דיני ברירה אזי הפעולות הללו אסורות, אם אין ברירה במיני אוכלים אזי הפעולות יהיו מותרות.

התוספות¹ ביארו בשם רבנו חננאל, וכך גם פסק השולחן ערוך², שפסולת ואוכל זהו עניין יחסי לרצון האדם, ומה שאינו רוצה כעת נחשב כפסולת עבורו (אף על פי שלאחרים זהו אוכל), היינו שהגדרת פסולת ואוכל היא סובייקטיבית ולא אובייקטיבית. לפי זה בדוגמא לעיל יהיה אסור מדאורייתא להוציא את האגוזים מתוך השקדים משום שכיוון שאינו מעוניין באגוזים הם מוגדרים כפסולת ממש, ולכן צריך להוציא השקדים

³ אמנם ישנם ראשונים שחולקים, עיין שם.

⁴ סימן שיט, סעיף קטן טו.

⁵ מובא בביאור הלכה, סימן שיט, ד"ה 'היו לפניו'.

⁶ עיין בביאור הלכה, סימן שיט, סעיף ג, ד"ה 'היו לפניו' המביא את דברי הפרי מגדים בזה וחולק עליהם.

¹ מסכת שבת, דף עד, עמוד א, ד"ה 'היו לפניו', וזהו עניין של גרסאות.

² סימן שיט, סעיף א וסעיף ג.

ולכן אין כאן פעולת ברירה אלא הסרת הדבר המונע, ומותר.

מלאכת בורר⁷. לכן נראה שהפרדת הסכו"ם לאחר הסעודה תהיה אסורה מדאורייתא. אמנם אם מפריד את הכלים בכדי לערוך את השולחן לסעודה הסמוכה ממש הפעולה מותרת משום שבוזה אנו רואים את הפעולה כדרך אכילה⁸. דוגמא נוספת היא סידור משחקי ילדים לפי צבעים לאחר סיום המשחק, לפי דברינו יוצא שאסור מדאורייתא להפריד החיילים כדי לסדרם לאחסון כיוון שההפרדה אינה לצורך לאלתר.

לפי דברינו לעיל יוצא שכאשר אדם מעוניין לקחת חולצה מערמת חולצות. לכאורה יהיה עליו לקחת דווקא את החולצה שהוא רוצה (=אוכל מתוך פסולת) לצורך שימוש לאלתר. אולם כותב הביאור הלכה⁹ שבמקרה בו חפצים מונחים אחד על גבי השני יהיה מותר להסיר את החפצים העליונים בכדי להגיע לחפץ שמעוניינים בו ואין בדבר בורר כלל. טעם הדבר הוא שהסרת החפצים העליונים נעשית לשם הגעה לחפץ שמעוניינים בו ולא לשם ברירה ואין כאן תיקון של אחת החולצות וממילא אין בדבר איסור ברירה¹⁰. על פי זה נוכל להתייחס למנהג המופיע ברמ"א¹¹ שבלייל שבת יש לבצוע דווקא מהחלה התחתונה. יש לשאול האם מותר להסיר את החלה העליונה כדי לבצוע על התחתונה? והרי לכאורה יש כאן פעולת ברירה משום שהחלה העליונה היא כפסולת בעיני (כיוון שאני מעוניין בחלה התחתונה)! לפי דברינו לעיל אין בדבר איסור כיוון שהסרת החלה העליונה נועדה כדי להגיע לחלה התחתונה

⁷ שם, ד"ה 'לאכול מיד'.

⁸ עיין שם בביאור הלכה (לסעיף ג) שכך כתב.

⁹ שם, ד"ה 'לאכול מיד'.

¹⁰ שם, וז"ל: "אבל אם אינו חושב אודותו כלל רק שרוצה להסירו כדי להגיע למין שלמטה ממנו זה לא הוי בכלל בורר כלל".

¹¹ שלחן ערוך, סימן רעד, סעיף א.

